

“Arap Edebiyatı Tarihi-1 Cahiliye Dönemi” Kenan DEMİRAYAK, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2009, 312 s.

Muhammed ÇETKİN *

Bu yazıda Kenan Demirayak'ın Arap Dili ve Edebiyatının doğuşu ve tarihi gelişimini ele aldığı serinin *Arap Edebiyatı Tarihi-1 Cahiliye Dönemi* adlı kitabı tanıtılacaktır. Türkiye'de Arap Edebiyatı Tarihi ile ilgili olarak, çeşitli Üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitülerinde birçok Yüksek Lisans ve Doktora çalışması hazırlanmış, ancak bunların okuyucuyla buluşma imkânını bulmadığı gerçeğini ortaya konulmaya çalışıldığı kitap dikkat çeken bir çalışmadır. Çalışmasının amacını *Önsöz*'de; “Bu çalışmanın amacı, gerek Doğu Dilleri ve Edebiyatları alanında öğrenim gören Lisans ve Lisansüstü eğitim öğrencilerine, gerek Arap Dili ve Edebiyatı alanına ilgi duyan okuyuculara Türkçe yazılmış bir Arap Edebiyatı Tarihi sunmaktır.” (s. 6) şeklinde ifade eden yazar kitabını bir giriş ve üç ana bölüm olarak düzenlemiştir.

Giriş bölümü dört başlık olarak düzenlenmiştir. *Giriş* bölümünün ilk başlığı *Cahiliye Dönemi* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde cahiliye dönemi tanıtılmaya çalışılmış ve bu dönemin iki devre içerisinde mütalaa edildiği belirtilmiştir. Bu bölümden sonra *Arap Edebiyatının Devreleri* başlıklı bölüm gelmektedir. Bu bölümde Arap Edebiyatının beş ayrı devrede incelendiğine kısaca değinilmiştir. *Şairlerin Tasnifi* başlıklı bölümde de bir bütün olarak Arap Edebiyatının çeşitli devreler taksim edilmesi gibi eski müelliflerin birbirini takip eden devirleri ve nesilleri göz önüne alarak, şairleri tabakalara, dolayısıyla şiir tarihini devirlere ayırdıkları belirtilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, muhammedcetkin@gmail.com

Şairler burada dört tabakada kısaca incelenmiştir. *Giriş* bölümünün son başlığı olarak da *Arap Edebiyatı Tarihi ile İlgili Çalışmalar* şeklindedir. Burada Arap Dili ve Edebiyatı alanındaki ilk çalışmaların batılı doğu bilimciler tarafından başlatıldığı ve sistemleştirildiği vurgulanmaktadır. Burada Arap Edebiyatı Tarihi ile İlgili Çalışmalar yapan batılı bilimcilere ve eserlerine yer verilmiştir. Ardından da Doğuda yapılan çalışmalar tespit edilmiştir.

Girişten sonra İslamiyet'ten önce Arabistan'ın tarihî, siyâsî sosyal, dînî ve kültürel ortamını içeren *I. Bölüm*, *şîir* başlığını taşıyan *II. Bölüm* ve *Nesir* başlığını taşıyan *III. Bölüm* gelmektedir.

Birinci Bölüm *İslam Öncesi Arap Yarımadası ve Araplar* ana başlığı altında sekiz başlık olarak düzenlenmiştir. Birinci Bölümün ilk başlığı *Samiler* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Samilerden bahsedilmekte ve Arapların da mensup oldukları Samilerin anayurdunun neresi olduğu hususunun belirginlik kazanmadığı, bu konuda farklı görüşlerin ileri sürüldüğü belirtilmektedir. Bundan sonra Araplardan bahsedilmiş ve tarihi açıdan iki büyük kısma ayrıldıkları belirtilmiştir. Bu bilgilerin ardından da Arap Dili ve Arap Yazısı hakkında doyurucu bilgiler sunulmuştur.

Birinci Bölümün beşinci başlığı *Arap Yarımadasında Kurulan Devletler* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Arabistan'ın Güney ve Kuzeyinde kurulan devler hakkında bilgiler sunulmuştur. Daha sonra Arap Yarımadasında Dini Durum hakkında değerli bilgiler verilmiştir.

Arap Yarımadasında Sosyal Durum başlığı altında ise Kabile sistemi, Asabiyyet, Adet ve gelenekler, Sosyal sınıflar, Aile, Arap Sosyal Hayatında kadın ve Eyyâmü'l-Arab (Arap Savaşları) hakkında bilgi sunulmuştur.

Son olarak da Arap Yarımadasında Kültürel Duruma değinilmiştir. Arapların yarımadanın, çok sınırlı olan yerleşik hayata ve ziraata elverişli yerleri hariç, genel olarak göçebe hayatı süren bir kavim olmaları itibarıyla, cahiliye çağında yarımadanın pek çok yerindeki kültür hareketleri, tamamıyla bu göçebe hayatın zaruretlerinden doğan tecrübe, adet ve geleneklerin geliştirdiği bilgilerden ibaret olduğu belirtilmektedir.

İkinci Bölümde Cahiliye toplumunun günlük hayatıyla yakından ilgili ve vazgeçilmez edebi bir unsur olan *şîir*, bütün özellikleri, onu teşvik eden

faktörleri, konu ve temalarıyla birlikte ele alınıp işlenmiş ve her şiir türü örneklendirilerek Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Bu bölüm *İslam Öncesi Arap Şiiri* ana başlığı altında dokuz başlık olarak düzenlenmiştir. Bu bölümün ilk başlığı *Arap Şiirinin Tarihi* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde resim, musiki, heykelcilik vb. güzel sanatlardan biri olan şiirin Arap Edebiyatında çok köklü bir tarihi olduğu belirtilmektedir. Arap şiirinin tarihi başlangıcı ne olursa olsun, İslamiyet’ten önce Arapların büyük bir şiir birikiminin olduğu, bugün güvenilir olarak kabul edilebilecek en eski Arap şiirlerinin m. V. asrın sonları ve daha ihtiyatlı bir tahminle m. VI. asrın başlarına kadar çıktığı söylenmektedir.

Ardından Eski Arap Toplumunda Şiir ve Şairin Önemine değinilmiştir. Cahiliye şiirinin kısmen de olsa üç asır hafızalarda yaşayabilmesi, her şeyden önce, cahiliye devri şiirlerinin hayata, topluluğun müşterek duygularına sıkı sıkıya bağlı olmasının sağladığı vurgulanmıştır. Şairin hissiyatı ile yaşadığı çevrenin hissiyatının birleştiği noktalar şairin şiirinin kaynağını oluşturuyordu. Şairler memleketin âlimi, tarihçisi, kâhini, sihirbazı, namus koruyucusu olup, herkesin üstünde bir itibara sahipti.

Yazar daha sonra da *Şiiri Teşvik Eden Amiller* başlığı altında panayırlar, kabileler arası savaşlar ve mücadeleler, şairlerin teşvik ve himaye edilmesi, edebi tenkit ve şiirin bir kazanç vasıtası olarak görülmesi hakkında bilgiler sunmuştur. Bu bilgilerden sonra Eski Arap Şiirinin İntikali hakkında bazı malumatlar verdikten sonra da Eski Arap Şiirinin İntikalini sağlayan eserlere değinmiş, bu eserleri şekil, tarz ve mahiyetlerine göre yedi guruba ayırmıştır.

İkinci Bölümün altıncı başlığı *Eski Arap Şiirinin Güvenirliği Problemi* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, eski Arap şiirinin güvenirliliği problemine değinmiş, Basra ve Kûfe ekollerinin şiir tedvininde ayrı metotlar uyguladıklarını belirtmiştir. Yazar, Basra ekolü rivayet ve rivayet edilen şiirlerin kabul edilmesinde ihtiyatlı ve sıkı davrandığını, Kûfe ekolünün ise daha müsamahakâr davranıp güvenirliliğine yahut içerisinde gramer hatası, uydurma veya yanlış isnat bulunup bulunmamasına bakmaksızın ne rivayet ediliyorsa aldıklarını ve derlediklerini ortaya koyar.

İkinci Bölümün yedinci başlığı *Eski Arap Şiirinin Özellikleri* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Eski Arap Şiiri şekil, kelime ve üslup açısından

ele alınmış ve hayal ve mana bakımından değerlendirilmiştir.

İkinci Bölümün sekizinci başlığı *Eski Arap Şiirinin Belli Başlı Mevzuları* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Eski Arap Şiirinin Medih (övgü), Hiciv (yergi), Mersiye (ağıt), Gazel (aşk), Vasef (tasvir), Fahr (övünme), Hamase (kahramanlık), İtizâr (özür dileme), İtâb (serzeniş) Su'lûk (yağmacı), Dini ve ahlaki şiirler şeklinde ele alınmış her bir türe ait şiirlere örnekler verilmeye çalışılmıştır. Son olarak bu bölümde Muallaka şairleri tanıtılmış, sonra muallakalarından örnekler verilerek Türkçe çevirileri yapılmıştır.

Üçüncü Bölümde ise Cahiliye döneminde şiirden sonra Araplarca önemli olarak görülen hitabet, vasiyet, atasözleri, hikmetli sözler ve kâhinlerin seçili sözleri incelenmiş, verilen nesir örneklerinin tamamı Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca Arap nesrinin tarihi ele alınmış ve İslam öncesi Arap nesrinin güvenilirliği probleminde değinilmiştir.

Yazar bu çalışmaya başlarken, Arap Edebiyatının bütün evrelerini, yani Cahiliye, Sadru'l-İslâm, Emeviler, Endülüs, Abbasiler, Osmanlı Dönemi ve Modern Dönem olarak müstakil birer çalışmada ele alıp her dönem için bir Arap Edebiyatı Tarihi hazırlamayı hedeflemiştir. Neticede yazar, bu hedeflerinin neredeyse tamamına yakını neşretmiş bulunmaktadır.

Sonuç olarak değerli hocamız Kenan Demirayak'ın Arap Dili ve Edebiyatının doğuşu ve tarihi gelişimini ele aldığı serinin *Arap Edebiyatı Tarihi-1 Cahiliye Dönemi* adlı kitabı bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar için ve konuya ilgi duyanlar için çok önemli bir çalışmadır.